

I. V. Kit

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7616-2952>

A. M. Pryshliak

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4430-3735>

Scopus Author ID 57207827230

S. I. Yavorska

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2440-0001>

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ НА КАФЕДРІ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ

I. V. Kit, A. M. Pryshliak, S. I. Yavorska

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN HIGHER MEDICAL EDUCATION SEEKERS AT THE HUMAN ANATOMY DEPARTMENT

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування комунікативної компетентності у студентів медичного університету при вивченні анатомії людини. В сучасних умовах у відповідь на реформування галузі медицини в закладах вищої освіти впроваджено компетентнісний підхід, що забезпечить підготовку висококваліфікованих фахівців. Серед основних компетенцій є комунікативна, яка включає вміння студентів спілкуватися усно і письмово державною та іноземною мовами і відіграє важливу роль у підготовці студента-медика, а також у майбутній професійній діяльності. Адже лікар повинен ефективно спілкуватися з пацієнтами, встановлювати з ними емпатичний і довірливий зв'язок, вміти уважно слухати, ставити належні запитання, пояснювати медичну інформацію зрозумілою мовою. Водночас медичний працівник комунікує з колегами як у медичному, так і в науковому середовищі. Вже на першому курсі навчання студенти, здобуваючи знання з анатомії людини, опановують не тільки значний за обсягом теоретичний матеріал, а також оволодівають навичками ефективного спілкування, передачі медичної інформації, роботи в команді та спільного розв'язування складних професійних завдань. Застосування комунікативних методів навчання на кафедрі анатомії людини використовується і в інтерактивних формах, що відіграє важливу роль у формуванні майбутнього сучасного лікаря. На цьому шляху роль викладача – направити студента в русло вербального міжособистісного спілкування під час практичних занять, читання лекцій як в аудиторіях, так і позааудиторно, зокрема і дистанційно. Досвід і професійні компетенції викладачів направлені на викладання анатомії людини та сприяють розвитку комунікативних навичок студентів у їхньому професійному зростанні. Активні методи навчання, зокрема рольові ігри, робота в групах, обговорення теоретичного матеріалу, препаратів та ситуаційних задач, допомагають студентам розвивати навички ефективного спілкування, дозволяють їм набувати досвіду взаємодії з різними людьми і формувати ефективні комунікаційні стратегії. Використання грамотної і виразної мови, володіння анатомічною термінологією під час обговорення теоретичного матеріалу на заняттях та характеристики анатомічних препаратів забезпечує студентам засвоєння нових знань. Розвиток мовленнєвих навичок допомагає стати впевненими та ефективними спікерами, що необхідно як під час навчання, так і в професійній діяльності. У викладанні анатомії людини обов'язково має місце робота з атласами, муляжами, комп'ютерними програмами та віртуальними моделями для візуалізації анатомічних структур, що допомагає студентам краще розуміти топографію, будову й функцію органів і систем організму людини. Такий комплексний підхід покращує запам'ятовування та сприяє розвитку просторового уявлення. Візуальні матеріали доповнюють теоретичний матеріал, роблячи навчання більш цікавим та ефективним. Інша важлива складова у формуванні клінічного мислення студентів та підготовці їх до складання тесту «Крок 1» є розв'язання ситуаційних задач клінічного спрямування, які вимагають поєднання теоретичних знань та практичних вмінь. Це допомагає розвивати навички аналізу та інтеграції інформації. Активне обговорення таких завдань не лише сприяє засвоєнню знань про будову органів та систем організму, зв'язок між структурою і функцією, а також розвиває навички ефективної міжособистісної комунікації.

Таким чином, ми вважаємо, що використання традиційних та інноваційних методів викладання анатомії людини поряд із впровадженням компетентнісного підходу забезпечує якісну підготовку студентів медичного університету, здатних застосовувати на практиці здобуті знання і впевнено демонструвати комунікативні компетенції.

Ключові слова: комунікативна компетентність; компетентнісний підхід; медична освіта; анатомія людини.

Abstract. The article is devoted to the problem of the communicative competence formation in students of a medical university when studying human anatomy. In modern conditions, in response to the reformation of medicine, a competence-based approach has been implemented in institutions of higher education, which will ensure the training of highly qualified specialists. Among the main competencies is communicative, which includes the ability of students to communicate orally and in writing in native and foreign languages and plays an important role in the training of a medical student, as well as in future professional activities. After all, a doctor must communicate effectively with patients, establish an empathic and trusting relationship with them, be able to listen carefully, ask appropriate questions, and explain medical information in an understandable language. At the same time, the medical employers communicate with colleagues both in the medical and scientific environment. Already in the first year of study, students, acquiring knowledge of human anatomy, master not only a significant amount of theoretical material, but also master the skills of effective communication, transfer of medical information, teamwork and joint solving of complex professional tasks. The use of communicative teaching methods at the department of human anatomy is also used in interactive forms, which plays an important role in shaping the future of a modern doctor. On this path, the teacher's role is to guide the student in the direction of verbal interpersonal communication during practical classes, delivering lectures both in classrooms and outside the classroom, in particular remotely. The experience and professional competences of teachers are aimed at teaching human anatomy and contribute to the development of students' communication skills in their professional growth. Active learning methods, such as role games, working in groups, discussing theoretical material, preparations and situational problems help students develop effective communication skills, allow them to gain experience interacting with different people and form effective communication strategies. The use of competent and expressive language, the knowledge of anatomical terminology during the discussion of theoretical material in classes and the characteristics of anatomical preparations ensure students' assimilation of new knowledge. The development of speaking skills helps to become confident and effective speakers, which is necessary both during studies and in professional activities. In the teaching of human anatomy, work with atlases, dummies, computer programs, and virtual models for visualization of anatomical structures must take place, which helps students better understand the topography, structure, and function of organs and systems of the human body. Such a comprehensive approach improves memorization and promotes the development of spatial representation. Visual materials complement the theoretical material, making learning more interesting and effective. Another important component in the formation of students' clinical thinking and their preparation for the Step-1 test is the solution of situational clinical problems, which require a combination of theoretical knowledge and practical skills. It helps to develop the skills of analysis and integration of information. Active discussion of such tasks not only contributes to the assimilation of knowledge about the structure of organs and body systems, the relationship between structure and function, but also develops the skills of effective interpersonal communication.

Thus, we believe that the use of traditional and innovative methods of teaching human anatomy, along with the implementation of a competency-based approach, ensure the quality training of medical university students who are able to apply the acquired knowledge in practice and confidently demonstrate communicative competence.

Key words: communicative competence; competence approach; medical education; human anatomy.

Вступ. У сучасних умовах відбувається реформування у багатьох сферах суспільного життя, зокрема і в системі закладів вищої освіти. Парадигмою медицини ХХ століття були науки, орієнтовані на молекулярну хімію, а медицина ХХІ століття має бути зосереджена на взаємозв'язках. В сучасному технократичному суспільстві професія медика опинилася у вирі трансформації. Крім того, практика закордонної доказової медицини констатує про зміни ролі лікаря з людини, що ділилася інформацією, на фахівця, який збирає та аналізує інформацію [8, 9]. В останні десятиліття ми стаємо свідками зростання інтересу фахівців до тем комунікації та стосунків у медичній галузі. Водночас відбулися зміни й у закладах вищої освіти – впроваджено компетентнісний підхід, що забезпечить підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі охорони здоров'я, які володіють теоретичними знаннями і практичними вміннями та навичками [6]. Комунікативна компетентність є необхідною умовою ефективного виконання лікарем свого професійного обов'язку [4]. Лікар повинен володіти не тільки сукупністю теоретичних знань і практичних навичок, а також здатністю співчувати,

мати бажання допомогти й полегшити страждання, уміти в кожному пацієнтові розпізнати його емоційний склад, характер [5]. Розвиток комунікативних якостей украй необхідний для професійного становлення медика, оскільки професія лікаря характеризується значною кількістю міжособистісних контактів [3]. Комунікативна компетентність студентів – це здатність ефективно та адекватно використовувати мову для досягнення комунікативних цілей у різних контекстах, що є основою в діяльності фахівця-медика, вона повинна виділятися в окрему мету при процесі навчання [2]. Формування комунікативних навичок у студентів медичного університету є важливим аспектом їх професійної підготовки. Мовленнєві уміння є елементом загальної культури і потрібні будь-якій високоосвіченій людині, а медицина є сферою людської діяльності, де ці вміння є професійно необхідними [7]. Як майбутній медичний працівник, здобувач вищої медичної освіти повинен усвідомлювати, що його комунікаційні навички безпосередньо впливатимуть на якість надання медичної допомоги і взаємодію з пацієнтами.

Дослідники даної проблематики вважають, що під час навчання студентів у закладах вищої осві-

ти такі види діяльності, як робота з інформацією та науково-дослідна робота, також безпосередньо пов'язані з комунікативною підготовкою майбутніх лікарів. Тому ще однією особливістю підготовки майбутніх лікарів до професійної іншомовної комунікації є використання під час занять інноваційних форм і методів навчання, зокрема ділових, рольових ігор, семінарів-дискусій, ситуаційних вправ (кейси), інтерактивних форм і методів проведення занять на основі діалогічно-полілогічної взаємодії (навчальні тренінги, дидактичні ігри, диспути, дискусії тощо), а також поширення досвіду використання сучасних методик навчання [1].

Мета статті – проаналізувати значення та охарактеризувати шляхи формування комунікативної компетентності у здобувачів медичної освіти при вивченні анатомії людини.

Теоретична частина. Під час навчально-педагогічного процесу на кафедрі анатомії людини застосовують компетентнісний підхід, у якому формування у здобувачів комунікативної компетентності має провідну роль. Студенти оволодівають навичками вербального спілкування, передачі медичної інформації, роботи в команді, розв'язування проблем спільно з викладачами та колегами, спілкуючись і усно, і письмово, як державною, так й іноземною мовами, що є загальною обов'язковою компетентністю для здобувачів вищої медичної освіти. Викладачі кафедри, формуючи комунікативні компетентності, враховують їхні ключові аспекти у підготовці майбутнього лікаря, якому потрібно буде встановлювати ефективні міжособистісні зв'язки з колегами, пацієнтами та їх родичами, а комунікативна компетентність допоможе розвинути навички встановлення професійного, емпатичного, співчутливого, довірливого спілкування. Вже з першого курсу здобувачі набувають уміння уважно слухати, ставити належні доречні запитання як викладачу, так і один одному, пояснювати засвоєну інформацію зрозумілою мовою відповідно до вимог міжнародної анатомічної номенклатури, проявляти повагу до власних індивідуальних особливостей, а також і прагнень викладача.

Сучасні дослідники компетентнісного підходу у навчанні зазначають, що «до структури комунікативної/мовленнєвої культури здобувача освіти належать три умовно виокремлені взаємопов'язані компоненти – мисленнєвий, мовленнєвий і комунікативний, що синтезують думку, слово, дію особистості» [7]. Компоненти комунікативної компетентності починають формуватися у майбутніх

лікарів, починаючи з першого курсу навчання. Ефективна комунікація з пацієнтами, колегами та іншими медичними працівниками є ключовим елементом успішної практики в медицині. Це поняття включає розуміння мовних засобів, навичок їх використання, здатність до спілкування, емоційного та соціального інтелекту, уміння структурувати та виражати свої думки, розуміння культурних та соціальних нюансів мови, а також здатність адаптувати свою мову до специфіки аудиторії.

На кафедрі анатомії людини майбутні медики – студенти перших курсів медичного університету зустрічаються з особливо значимим за обсягом і новизною матеріалом. Здобувачі медичної освіти часто орієнтовані на засвоєння професійних знань, не приділяючи достатньої уваги розвитку комунікаційних навичок, емоційного інтелекту. І в цей момент роль викладача – направити студента в русло вербального міжособистісного спілкування під час практичних занять, читання лекцій як в аудиторіях, так і при використанні віртуальних комп'ютерних платформ. Намагаючись полегшити й оптимізувати процес засвоєння студентами предмету, на кафедрі анатомії людини використовують як традиційні методи педагогічного процесу, так і сучасні інтерактивні. Форми навчання ґрунтуються на взаємопереплетенні різних описаних у психологічній літературі способів людського спілкування, які допомагають активно засвоювати нові знання і формують змістові емоційні та когнітивні аспекти особистості.

У формуванні комунікативної компетенції студентів надзвичайно важливою є роль викладача. Викладачі мають необхідний досвід та професійні компетенції, що забезпечують вплив на розвиток комунікативних навичок студентів і можуть сприяти їхньому професійному зростанню. Викладачі повинні бути прикладом ефективної комунікації, демонструючи правильні підходи до спілкування зі студентами й колегами, використовуючи відповідну мову та невербальну комунікацію. Моделюючи належні комунікаційні практики, викладачі надають студентам зразок, за яким вони можуть орієнтуватися. На кафедрі під час практичних занять використовують активні методи навчання, зокрема рольові ігри, симуляції та завдання, щоб допомогти студентам розвивати навички ефективного спілкування в процесі вивчення анатомії людини. Активна роль викладача та залучення всіх студентів до активної комунікації в процесі оволодіння знаннями дозволяє їм набути досвіду взаємодії з

різними людьми та виробити ефективні комунікаційні стратегії. Водночас викладачі забезпечують супровід та зворотний зв'язок для студентів у процесі їхнього навчання та оволодіння навичками. На цьому шляху важливо відстежувати прогрес студентів, спостерігати за їх взаємодією з колегами та викладачами, щоб надати конструктивну критику та поради.

Вивчення анатомії людини передбачає засвоєння великої кількості спеціалізованої термінології українською та латинською мовами. Розвиток мовленнєвих навичок допомагає студентам оволодіти медичною термінологією і використовувати її правильно та точно. Інший аспект – розвиток у здобувачів освіти спроможності аналізу та синтезу інформації. «Незамінним компонентом у підготовці майбутнього спеціаліста, особливо при вивченні анатомії людини, є досвід препарування анатомічних структур, який неможливо замінити за допомогою сучасних інтерактивних програм» [6]. На практичних заняттях з анатомії людини використовуються класичні методики, такі, як препарування, а також описи анатомічних препаратів, що представлені у музеї кафедри, рентгенологічних знімків, томограм, МРТ-зображень (рис. 1).

Це вимагає ґрунтовних теоретичних знань, практичних навичок, вміння аналізувати деталі й організувати їх у зв'язну та послідовну структуру. Розвиток мовленнєвих навичок допомагає студентам відокремлювати головну інформацію від деталей і передавати її зрозуміло та послідовно. У свою чергу, добре розвинені мовленнєві

навички допомагають студентам активно спілкуватися з викладачами та колегами, ставити запитання, уточнювати незрозумілі аспекти й ефективно навчатися з інших джерел, таких, як підручники, статті або наукові дослідження. Через використання точної та виразної мови студенти можуть легше засвоювати нові знання, розуміти складні концепції й уточнювати свої розуміння. Опис анатомічних препаратів включає публічні виступи або презентації. Все зазначене допомагає студентам стати впевненими та ефективними спікерами, вміти організовано передавати інформацію і привертати увагу аудиторії. Загалом розвиток мовленнєвих навичок під час відповідей на запитання викладача, при вирішенні проблемних питань і спільній роботі в групах, опис та характеристика анатомічних препаратів сприяють як засвоєнню знань анатомії людини, так і розвитку комунікативної компетенції студентів, що є важливим аспектом їхньої професійної підготовки.

Не менш важливим для опанування знань і розвитку клінічного мислення, базових компетентностей є обговорення й розв'язання ситуаційних задач з анатомії людини, вирішення яких вимагає поєднання теоретичних знань, практичних навичок та логічного мислення. Здобувачі освіти для успішного виконання таких завдань повинні вивчити основні поняття, термінологію, анатомічні структури, топографію органів і систем тіла людини, використовуючи різні джерела інформації: підручники, атласи та електронні ресурси. При цьому відбувається розвиток навичок аналізу та інтеграції інформації, студенти вивчають не лише будову, а

Рис. 1. Практичне заняття на кафедрі анатомії людини. Вивчення та обговорення анатомічних препаратів.

також взаємодію органів та систем організму, тобто зв'язок структури і функції.

Для кращого розуміння анатомічних структур людини на кафедрі широко використовують візуалізацію. Насамперед це атласи анатомії людини, що містять детальні малюнки, фотографії або 3D-моделі анатомічних структур, нативні анатомічні препарати музею кафедри, використання інтерактивних ресурсів, муляжів тощо. Практичні навички й повторення теоретичного матеріалу є ключовими факторами для успішного розвитку як

комунікативної компетентності, так і розв'язання ситуаційних задач з анатомії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Впровадження компетентнісного підходу з використанням традиційних та інноваційних методів викладання на кафедрі анатомії людини забезпечують якісну підготовку студентів медичного університету, здатних застосовувати на практиці здобуті знання і впевнено демонструвати комунікативні компетенції у подальшій професійній діяльності.

Список літератури

1. Ворона І. І. Професійно-комунікативна культура майбутніх лікарів крізь призму фахової освіти / І. І. Ворона, Г. Я. Кітура, О. А. Маковська // Медична освіта. – 2021. – № 3. – С. 81–86.
2. Гуменна І. Р. Комунікативна компетентність як одна із складових професійної культури майбутніх лікарів / І. Р. Гуменна // Науковий вісник Ужгородського нац. університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». – 2020. – Вип. 29. – С. 42–45.
3. Кінаш О. І. Формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів на етапі професійної підготовки / І. О. Кінаш // Медична освіта. – 2020. – № 3. – С. 84–88.
4. Колодницька О. Д. Комунікативна культура майбутнього лікаря / О. Д. Колодницька // Медична освіта. – 2021. – № 2. – С. 74–78.
5. Романій Е. П. До проблеми комунікативних відносин лікаря і пацієнта / Е. П. Романій, С. Є. Трегуб. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Medecine/32544.doc.htm.

6. Стравський Т. Я. Використання інтерактивних засобів навчання при викладанні анатомії людини / Т. Я. Стравський, І. Є. Герасимюк, О. Я. Галицька-Хархаліс // Медична освіта. – 2023. – № 1. – С. 82–86.
7. Формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти / Г. В. Білавич, М. А. Багрій, Н. Ю. Гречаник [та ін.] // Медична освіта. – 2022. – № 4. – С. 77–81.
8. Teaching medical students the important connection between communication and clinical reasoning / D. M. Windish, E. G. Price, S. L. Clever [et al.] // Journal of General Internal Medicine. – 2014. – Vol. 29 (12). – P. 1673–1677.
9. Yediler F. The Importance of Communicative Competence in Medical Education / F. Yediler, M. Çakan // Eurasian Journal of Educational Research. – 2018. – Vol. 78. – P. 21–38.

References

1. Vorona, I.I., Kitura, H.Ya., & Makovska, O.A. (2021). Profesiino-komunikatyvna kultura maibutnix likariv kriz pryizmu fakhovoi osvity [Professional and communicative culture of future doctors through the prism of professional education]. *Medychna osvita – Medical Education*, 3, 81-86 [in Ukrainian].
2. Humenna, I.R. (2020). Komunikatyvna kompetentnist yak odna iz skladovykh profesiynoi kultury maibutnix likariv [Communicative competence as one of the components of the professional culture of future doctors]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho nats. universytetu. Seriiia «Pedahohika, sotsialna robota» – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series “Pedagogy, Social Work”*, 29, 42-45 [in Ukrainian].
3. Kinash, O.I. (2020). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnix likariv na etapi profesiinoi

- pidhotovky [Formation of communicative competence of future doctors at the stage of professional training]. *Medychna osvita – Medical Education*, 3, 84-88 [in Ukrainian].
4. Kolodnytska, O.D. (2021). Komunikatyvna kultura maibutnoho likaria [Communicative culture of the future doctor]. *Medychna osvita – Medical Education*, 2, 74-78 [in Ukrainian].
5. Romaniy, E.P., & Trehub, S.E. Do problemykomunikatyvnykh vidnosyn likaria i patsiienta [To the problem of communicative relations between doctor and patient]. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Medecine/32544.doc.htm [in Ukrainian].
6. Stravskiy, T.Ya., Herasymyuk, I.Ye., & Halytska-Kharkhalis, O.Ya. (2023). Vykorystannia interaktyvnykh zasobiv navchannia pry vykladanni anatomii liudyny

[The use of interactive teaching aids in teaching human anatomy]. *Medychna osvita – Medical Education*, 1, 82-86 [in Ukrainian].

7. Bilavych, H.V., Bahrii, M.A., Hrechanyk, N.Yu., & Hnatyshyn, S.I. (2022). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti здобувачів вищої освіти [Formation of communicative competence of students of higher education]. *Medychna osvita – Medical Education*, 4, 77-81 [in Ukrainian].

8. Windish, D.M., Price, E.G., Clever, S.L., Magaziner, J.L., & Thomas, P.A. (2014). Teaching medical students the important connection between communication and clinical reasoning. *Journal of General Internal Medicine*, 29(12), 1673-1677.

9. Yediler, F., & Çakan, M. (2018). The Importance of Communicative Competence in Medical Education. *Eurasian Journal of Educational Research*, 78, 21-38.

Отримано 13.06.2023.
Рекомендовано 16.06.2023.

Електронна адреса для листування: kitiv@tdmu.edu.ua